

FORLAGET VANDKUNSTEN

**KVINDER I
KORANEN
HELLIGTEKST,
TRADITION OG
FORTOLKNING**

BARBARA FREYER

STOWASSER OVERSAT

AF DORTHE BRAMSEN

EN BOG I CARSTEN NIEBUHR BIBLIOTEKET

UDGIVET AF C.L. DAVIDS FOND OG SAMLING

OG CARSTEN NIEBUHR INSTITUTTET

De indledende illustrationer stammer fra en tv-serie om Jomfru Maria (Maryam), som al-Manar, Hizbollahs tv-station i Beirut, udsendte i 2003.
Foto: Åse Eg Jørgensen.

© 1994 by Barbara Freyer Stowasser. *Women in the Qur'an, Traditions, and Interpretation* was originally published in English in 1994. This translation is published by arrangement with Oxford University Press. *Kvinder i Koranen* er oprindeligt udgivet på engelsk i 1994. Denne oversættelse udkommer efter aftale med Oxford University Press.

INDHOLD

FORORD 9

INTRODUKTION 13

Den moderne debat 17

Middelalderlige kilder og tilgange 23

DEL 1 KVINDER I DEN HELLIGE HISTORIE

1 KORANEN OG GUDS PROFETER 33

Koranen som historie – verdenshistorie, eksegesi, profetskildringer og moderne muslimsk fortolkning 40

Kvindelige figurer i Koranen: Historie og efterligning 50

2 KAPITLET OM EVA 63

Profeten Adams hustru i Koranen 63

Profeten Adams hustru i islamisk fortolkning 69

3 NOAHS, LOTS OG ABRAHAMS KVINDER 96

Noahs og Lots hustruer 96

Abrahams kvinder 105

4 KAPITLET OM ZULAYKA 122

Den mægtige herres hustru, de egyptiske kvinder og profeten Josef i Koranen 123

Den mægtige herres hustru, de egyptiske kvinder og profeten Josef i islamisk fortolkning 126

5 KVINDERNE I PROFETEN MOSES' LIV 137

Kvinderne som omgiver profeten Moses
i Koranen 137

Kvinderne som omgiver profeten Moses
i islamisk fortolkning 140

**6 KAPITLET OM BILQIS,
DRONNINGEN AF SABA** 149

Dronningen af Saba og profeten Salomon
i Koranen 150

Dronningen af Saba og profeten Salomon
i islamisk fortolkning 153

7 KAPITLET OM MARIA 160

Profeten Zakarias' hustru og profeten Johannes'
mor i Koranen 161

Profeten Zakarias' hustru og profeten Johannes'
mor i islamisk fortolkning 163

Maria, profeten Jesu mor, i Koranen 164

Maria, profeten Jesu mor, i islamisk
fortolkning 171

Konklusion 194

DEL 2 PROFETENS HISTRUER

8 DE TROENDES MØDRE I KORANEN 199

Muhammads hustruer 201

Et ægteskab forordnet i himlen 205

Begyndelsen til afsondrethed 210

Ærekrænkelse af Profetens (»yndlings-«) hustru:

Bagvaskelsesaffæren 220

Uroligheder i Profetens husstand 224

Uforlignelighed og særlige forpligtelser 227

Status og eksklusivitet 232

Husstandskrise og begrænsninger 233

Profetens ægteskaber 236

Konklusion 240

9 DE TROENDES MØDRE I HADITH 243

Profetens hustruer som »almindelige kvinder« 252

Profetens hustruer i tidlig hadith-hagiografi 266

Profetens hustruer som dydsmønstre og eksempler
til efterfølgelse for alle muslimske kvinder 270

Konklusion 276

**10 MODERNE MUSLIMSKE
FORTOLKNINGER** 278

Et nyt paradigme 278

Nogle bemærkninger om islamisk modernisme 309

Udvidelse af paradigmet: En feministisk læsning
af helligteksten om Profetens hustruer 313

Konklusion 316

LITTERATUR 319

ORDLISTE 327

NAVNEREGISTER 329

TIL MINE VENNER OG KOLLEGER

HANS-WOLFGANG LIEPMANN, THOMAS P. MCTIGHE,

AMIN BONNAH OG RICHARD DORN

FORORD

Min interesse for kvinder i islam er mangeårig og har taget nogle omveje i sit videnskabelige udtryk. Jeg begyndte at arbejde på kvindespørgsmål i Koranen og i fortolkningen heraf for mere end ti år siden, oprindeligt som en øvelse i middelalderlig skrifteologi. Projektet og dets implikationer og tilgange blev levendegjort under et sabbatår fra mit universitet i 1985, da et Fulbright-Hays Training Legat og et Social Science Research Council Stipendium gav mig muligheden og midlerne til at interviewe lærde fra det teologiske fakultet på Ankara Universitet, Istanbul Universitet, Jordans Universitet i Amman og al-Azhar Universitet i Cairo, samt religiøse embedsmænd, ledere og lægfolk i Tyrkiet, Jordan, Syrien, Egypten og Saudi-Arabien. På disse og senere rejser til Mellemøsten blev jeg vist stor gæstfrihed og fik megen støtte fra gamle og nye venner, inklusive mange fra det amerikanske diplomatkorps, som på daværende tidspunkt tjente i disse lande.

Jeg er taknemmelig for den støtte, jeg har fået fra Georgetown Universitet, især fra Rev. J. Donald Freeze, S.J., (tidligere) kollegieforsøger og akademisk vicepræsident; Dr. James Alatis, dekan for School of Language and Linguistics; Dr. Richard Schwartz, dekan for

Graduate School; Dr. Gerald Mara, assisterende dekan for Graduate School og Dr. Peter Krogh, dekan for School of Foreign Service. Blandt mine kolleger vil jeg gerne takke især Dr. Karin Ryding, Dr. Irfan Shahid, Dr. Solomon Sara, S.J., Dr. Bassam Frangieh, Amira el-Zein, Zeinab Taha, Dr. Amira al-Azhari Sonbol og Brenda Bickett, bibliotekar ved Georgetown Universitets arabiske materialesamling. Mine studerende – som gennem de sidste ti år har delt, debatteret og udfordret mine forskningsresultater – skylder jeg også en tak. Nogle af dem har været forskningsassistenter og/eller personligt engagerede kritikere; tak til især John Gerald, Michele Durocher, Ramsen Betfarhad, David Mehall, som tjekkede og formaterede denne bogs fodnoter og forberedte ordlisten og bibliografien, og Joseph Ayoub, som forberedte indekset. Af mine mange venner, som har støttet mig gennem dette større forskningsprojekt om kvinder i islam og udarbejdelsen af denne bog, er jeg Dr. Laraine Mansfield; Dr. Peter Bechtold; Anne O’Leary (nuværende direktør for det amerikanske kulturcenter i Alexandria, Egypten); og også Dr. Michael Albin (Library of Congress), som var behjælpelig med at få klassiske islamiske kilder ind og ud af Egypten i 1985, stor tak skyldig.

Særlig taknemmelig er jeg over for tre kolleger fra arabisk/islamisk fag: Dr. John L. Esposito, Dr. Afaf Lufti

al-Sayyid Marsot og Dr. Yvonne Y. Haddad, som alle har læst og kommenteret manuskriptet til denne bog, helt eller delvist. Jeg har haft meget stor gavn af deres konstruktive kommentarer. For indholdet af denne bog bærer jeg dog selv det fulde ansvar.

De fire venner og kolleger, til hvem jeg har dedikeret denne bog, har på mange måder bidraget til dens færdiggørelse. Det er deres støtte og energi, som har holdt mig og dette projekt kørende. Selv om nærværende bog ikke er hele historien om kvinder i islam, så håber jeg, at den vil give en troværdig introduktion til de mange dimensioner af kvindens rolle i islamisk tro, lov og forestilling. Tusind tak til dem og til alle andre, som har hjulpet mig med mit foretagende.

Washington, D.C.

Juni 1993

B.F.S.

INTRODUKTION

Denne bog er et studium i religiøse tekster. Den er en del af et større forskningsprojekt, som har optaget mig de sidste ti år, om kvinder i Koranen og islamisk fortolkning. I de år, hvor jeg indsamlede koraniske data og deres middelalderlige og moderne fortolkninger, var min opmærksomhed til at begynde med rettet mod de koraniske love omkring kvinders sociale rettigheder og forpligtelser. Den koraniske »lære« (om advarsel og retledning), som den kommer til udtryk i fortællingerne om kvindelige figurer i den hellige og mytiske historie, blev til det indledende kapitel i en bog, som skulle omhandle emner som kvinders borgerskab og familieroller. Men på et tidspunkt begyndte nærværende bog at skrive sig selv. Måske fordi mange af hovedpersonerne i den koraniske hellige historie umiddelbart fremstod som velkendte for mig, en lutheransk kristen. Måske også fordi, at mens en del litteratur af socio-politisk og juridisk orientering omhandlende muslimske kvinders islamiske rettigheder og forpligtelser allerede var tilgængelig i vestlige analyser, så var Koranens kvindelige figurer endnu ikke blevet systematisk undersøgt. Det er ikke hensigtsmæssigt – de hundredvis af nutidige religiøse bøger, småskrifter og pamfletter om »kvindespørgsmål i islam«, som jeg f.eks.

har indkøbt i Mellemøsten, præsenterer nemlig meget af deres lære ved at referere til modellerne i den hellige fortid. Således fungerer Profetens hustruer, som tidligt blev anerkendt som kilder til *sunna* (»eksemplarisk opførsel« i henhold til islamisk lov), unægteligt som prominente rollemodeller til efterlevelse. Det islamiske billede, der tegnes af Profetens hustruer i fortid såvel som i nutid, er derfor blevet udforsket i anden del af denne bog. Andre kvinder, som er forbundet med de (præ-muhammadske) profeter fra Adam til Jesus, er dog også en levende del af det nutidige islamiske verdensbillede, og fortællingerne om dem er til stadighed kraftfulde læremekanismer i de troendes samfund. At følge disse figurers historier gennem Koranen og dens middelalderlige og moderne eksegese har været givtigt.

Indsigterne opnået ved den nævnte udforskning består for *det første* i en klarere forståelse af, at de koraniske fortællinger om den hellige og mytiske fortids kvinder er helt igennem islamiske, hvad angår deres væsen, baggrund, tema, teologiske doktrin, morallære og lignende. De koraniske fortællinger er forankret i deres specifikke koraniske kontekst; de »fortæller sig selv og bærer samtidigt et større kosmisk budskab«. ¹ For *det andet* bibringer forskningen i disse fortællingers eksegetiske udvikling en klarere forståelse af den historiske

1. Marilyn Robinson Waldman, »New Approaches to 'Biblical' Materials in the Qur'an«, *The Muslim World*, bind 75 (1985), s. 8.

vigtighed af bibelrelaterede fortællinger for den islamiske helligtekstlige kommentar, særligt i dens tidlige stadier, samtidig med at den gør det grundlæggende islamiske fokus i og karakter af den muslimske fortolkning klar. For *det tredje* fremstår de eksegetiske tekster som værdifulde beretninger om den lærde debat udi socio-politiske spørgsmål, eftersom religiøse tænkere før og nu stræber efter at »applicere« Koranens kvindefortællinger i henhold hertil. De forsyner os med en række forskellige opfattelser af kvinders status i familien og samfundet, som alle er baserede på den hellige tekst (og som nu inkluderer – ofte i form af en afvisning – emner som kvinders arbejde uden for hjemmet og politisk deltagelse). Det ville dog være forkert at kalde sådanne læsninger af helligteksten for »fornyelser«, eftersom de for den troende fortolker ikke fremstår som andet og mere end en udvidelse af teksten, »en blotlæggelse af, hvad der i forvejen er.« ² Det betyder, hvilket er *den fjerde* indsigt, at hverken formel *tafsir* – i fortid og nutid – eller anden Koran-baseret litteratur kan klassificeres som »fortolkning« i betydningen analytisk og/eller uengageret og objektiv undersøgelse. Alle (eller størstedelen af) de muslimske tekster citeret i denne bog er »udvidelser af helligteksten ... en del af dens skabende egenskab ... og savner således [dvs. i den moderne betydning af kritisk

2. Waldman, »Approaches«, s. 13.

tekstlæsning] selv fortolkning.«³ Som følge heraf har *den femte* indsigt at gøre med spørgsmålet om »religiøse ideer« i to betydninger: Ideer som (»åbenbarede og overleverede«) religiøse sandheder, og ideer som de troendes fortolkninger af disse sandheder (ofte fremstillet som sæder og skikke). Mens de muslimske autoriteter præsenteret i denne bog er overbeviste om, at religiøse ideer (qua doktriner og normer) former den sociale realitet fra oven, er den udefrakommende iagttagelse klar over, at religiøse ideer er forbundet med den sociale realitet i et gensidigt følelsesmæssigt forhold, hvor de former realiteten og selv bliver formet heraf. Clifford Geertz har defineret religion som »et kulturelt system af symboler«,⁴ i hvilket »religiøse mønstre« (bestående af klynger af sådanne symboler) er »opfattelsesrammer, symbolske filtre gennem hvilke erfaringer fortolkes«, samtidig med at de også er »ledetråde for handling, rettesnor for optræden«. ⁵ Religionens vigtighed består i »dens evne til at tjene som kilde til generelle, men dog særegne opfattelser af verden, selvet og forholdet imellem dem ... Religiøse begreber rækker ud over deres specifikke metafysiske kontekst og forsyner de troende med en ramme af generelle ideer [eller paradigmer], ved hjælp af hvilke en lang række af erfaringer og oplevelser – intellektuelle, emotionelle og moralske – kan få en meningsfuld form.«⁶

3. Richard C. Martin, »Structural Analysis and the Qur'an: Newer Approaches to the Study of Islamic Texts«, *Journal of the American Academy of Religion*, nr. 47 (1979), s. 668.

4. Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures* (New York: Basic Books, 1973), s. 91ff.

5. Clifford Geertz, *Islam Observed* (New Haven: Yale University Press, 1968), s. 98.

6. Clifford Geertz, *Interpretation*, s. 123; jf. s. 112.

Et sådant trosparadigme er de »lektioner« og den dertil hørende lære, som Koranen forsyner de troende med i kraft af beretninger om og lovgivning omkring dens kvindelige personer. En sammenligning af paradigmets nutidige og moderne formuleringer med dets middelalderlige formuleringer viser, hvordan islamisk selvforståelse har ændret sig og er betinget af den historiske kontekst.

DEN MODERNE DEBAT

Den postkoloniale muslimske debat om islams struktur, funktion og mål i den moderne verden er kompleks, og dens mange deltagere kommer med modstridende vurderinger og planer for handling, ofte i en tone præget af gensidig fjendtlighed. Det, som forener deres stemmer, er en delt opfattelse af, at islam er i en krisesituation, og at islam er en vigtig – for mange den vigtigste eller endda eneste legitime – solidaritets- og sammenhængskraft i samfundet, én der nu kaldes på for at kunne komme videre efter den traumatiske oplevelse med vestlig kolonialisme, og det der heraf fulgte. Islam skal bekæmpe den pinagtige situation, som fremmede tropper, hvis indflydelse på det økonomiske, politiske og kulturelle plan stadig gør sig gældende, har sat de muslimske lande i. For mange religiøse tænkere er målet